

O'QUVCHILARNI BARKAMOL SHAXS ETIB TARBİYALASHDA SHARQ MUTAFAKKIRLARINING PEDAGOGIK QARASHLARI

Ko'charova Mohiniso Ulug'bek qizi
Termiz iqtisodiyot va servis universiteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabasi

A.A.Xaitov
Ilmiy rahbar

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14908611>

Annotasiya: Ushbu maqolada o'quvchilarni, har tomonlama barkamol shaxs qilib tarbiyalashda, Sharq mutafakkirlarining pedagogik qarashlari, o'g'itlari, yosh avlod tarbiyasiga ta'siri, inson kamolotidagi tutgan o'rni hamda ijtimoiy mazmuni yoritilgan.

Annotation: This article discusses the pedagogical views and teachings of Eastern thinkers in educating students as well-rounded individuals, their influence on the upbringing of the younger generation, their role in human development, and their social content.

Kalit so'zlar: O'quvchilar, shaxs, inson, yosh avlod, barkamol, Sharq mutafakkirlari, ta'lim, tarbiya.

Keywords: Students, personality, human, young generation, harmonious, Eastern thinkers, education, upbringing.

O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini modernizatsiya qilish va barkamol avlodni tarbiyalashga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar davrida Sharq mutafakkirlarining boy pedagogik merosiga murojaat qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Sharq mutafakkirlari asrlar davomida inson tarbiyasining maqsadi, vazifalari, usullari va vositalariga oid bebaho g'oyalarni ishlab chiqqanlar. Ularning ta'lim-tarbiya konsepsiyalari nafaqat Sharq mamlakatlarida, balki jahon pedagogika fani va amaliyotiga sezilarli ta'sir ko'rsatgan. Ushbu maqola Sharq mutafakkirlarining o'quvchilarni barkamol shaxs etib tarbiyalashga oid pedagogik qarashlarini tahlil qilishga bag'ishlangan.

Sharq mutafakkirlarining pedagogik qarashlari, asosan, insonni ma'naviy-axloqiy jihatdan kamolga yetkazish, uning aql-zakovatini rivojlantirish, jamiyatga foydali va faol a'zo bo'lib yetishishiga qaratilgan. Sharq mutafakkirlarining ta'lim-tarbiya borasidagi g'oyalarini quyidagi yo'nalishlarda ko'rib chiqish mumkin:

1. Axloqiy tarbiya – kamolot asosi

Sharq mutafakkirlari, xususan, Abu Nasr Farobiy, Abu Ali ibn Sino, Alisher Navoiy, Yusuf Xos Hojib va boshqalar axloqiy tarbiyani inson kamolotining asosi deb hisoblaganlar. Ularning fikricha, ta'lim-tarbiya jarayonida avvalo o'quvchilarda yuksak axloqiy sifatlarni shakllantirish zarur. Bularga halollik, adolatparvarlik, mehribonlik, sadoqat, vatanparvarlik, o'zgalar dardiga sherik bo'lish kabi fazilatlar kiradi.

- **Abu Nasr Farobiy** o'zining "Fozil odamlar shahri" asarida ideal jamiyatning asosiy xususiyatlarini ta'riflab, unda axloqiy tarbiyaning muhim rolini ta'kidlaydi. Uning fikricha, har bir fuqaro o'z burchini sidqidildan bajarishi, jamiyat manfaatlarini shaxsiy manfaatlaridan ustun qo'yishi lozim.
- **Abu Ali ibn Sino** axloqiy tarbiyaning inson salomatligiga ta'sirini ham o'rgangan. Uning fikricha, yaxshi xulq-atvor insonning ruhiy holatini yaxshilaydi, uning tanasini kasalliklardan himoya qiladi.

- **Alisher Navoiy** o'zining "Mahbub ul-qulub" asarida insoniy fazilatlarni ulug'lab, yomon xulqlardan saqlanishga chaqiradi. Uning fikricha, yaxshi xulq insonning ziynati, yomon xulq esa uning nuqsonidir.
- **Yusuf Xos Hojib** "Qutadg'u bilig" asarida adolat, bilimdonlik, aql-zakovat, qanoat kabi fazilatlarni davlat boshqaruvida va jamiyat hayotida muhim omil deb biladi.

2. Ilm-ma'rifatga intilish – yuksalish omili

Sharq mutafakkirlari ilmni insonning eng oliy maqsadlaridan biri deb hisoblaganlar. Ular o'quvchilarni doimo bilim olishga, o'rganishga va izlanishga undaganlar. Ilm orqali inson o'zini va olamni anglaydi, hayotda to'g'ri yo'lni topadi.

- **Abu Rayhon Beruniy** o'zining ilmiy asarlarida turli sohalarga oid bilimlarni jamlagan. Uning fikricha, ilm insonni jaholatdan qutqaradi, unga to'g'ri yo'l ko'rsatadi.
- **Mirzo Ulug'bek** o'z davrining yetuk olimi sifatida astronomiya, matematika va boshqa fanlarga oid bilimlarni rivojlantirgan. Uning Samarqanddagi rasadxonasi o'sha davrning eng yirik ilmiy markazlaridan biri bo'lgan.

3. Kasb-hunar o'rgatish – mustaqil hayot garovi

Sharq mutafakkirlari o'quvchilarni nafaqat nazariy bilimlar bilan qurollantirish, balki ularga amaliy ko'nikmalar berish, kasb-hunar o'rgatish zarurligini ham ta'kidlaganlar. Kasb-hunar insonni moddiy jihatdan mustaqil qiladi, unga jamiyatga foyda keltirish imkoniyatini beradi.

- **Alisher Navoiy** o'zining "Mahbub ul-qulub" asarida hunarning inson hayotidagi o'rnini alohida qayd etgan. Uning fikricha, hunarmandchilik insonni kamtarin qiladi, unga o'z mehnati bilan ro'zg'or tebratish imkoniyatini beradi.

4. Individual yondashuv – iste'dodni ro'yobga chiqarish vositasi

Sharq mutafakkirlari ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish zarurligini uqtirganlar. Har bir o'quvchining qobiliyati, qiziqishi va imkoniyatlariga mos ravishda ta'lim berish, ularning iste'dodlarini ro'yobga chiqarishga yordam beradi.

- **Ibn Sino** o'zining "Tib qonunlari" asarida bolalarning temperamentiga qarab ularga ta'lim berish usullarini tavsiya qilgan.

5. O'qituvchining o'rni – murabbiy va namuna

Sharq mutafakkirlari o'qituvchining jamiyatdagi o'rnini yuksak baholaganlar. O'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchilarga o'rnak bo'luvchi, ularni to'g'ri yo'lga yo'naltiruvchi murabbiy bo'lishi kerak.

- **Alisher Navoiy** o'qituvchining fazilatlari haqida ko'plab o'gitlar bergan. Uning fikricha, o'qituvchi bilimli, odobli, mehribon va adolatli bo'lishi kerak.

Xulosa

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki Sharq mutafakkirlarining pedagogik qarashlari o'zining dolzarbligini bugungi kunda ham saqlab qolgan. Ularning insonparvarlik, axloqiylik, ilm-ma'rifatga intilish, kasb-hunarga hurmat, individual yondashuv kabi g'oyalari yosh avlodni barkamol shaxs etib tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan ta'lim islohotlarida Sharq mutafakkirlarining pedagogik merosidan unumli foydalanish, kelajak avlodni har tomonlama yetuk, ma'naviy boy va jamiyatga foydali insonlar etib voyaga yetkazishga xizmat qiladi. Bu merosni o'rganish va amaliyotga tatbiq etish, milliy

ta'lim tizimining sifatini oshirishga, yosh avlodni tarbiyalashda yangi imkoniyatlar yaratishga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar/Используемая литература/References:

1. Abu Nasr Forobiy, "Fozil odamlar shahri". — T.: A.Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 1993.
2. Abdulla Avloniy "Tanlangan asarlar"-Toshkent.2008.31-bet.
3. Avloniy A.Guliston yoxud axloq. Islom odobidan mumtoz namunalar.T., 1993.-120 b.
4. Xaitov, A. (2024). BO 'LAJAK O 'QITUVCHILARDA AKMEOLOGIK POZITSIYANI RIVOJLANTIRISH MAZMUNI. " ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ" международный научно-методический журнал, 2(10).
5. Хайитов, А. (2024, January). Особенности педагогических особенностей наблюдения за акмеологической позицией у будущих учителей. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON MODERN DEVELOPMENT OF PEDAGOGY AND LINGUISTICS* (Vol. 1, No. 1, pp. 246-251).
6. Xaitov, A. (2023). BO 'LAJAK O 'QITUVCHILARDA AKMEOLOGIK POZITSIYANI RIVOJLANTIRISHNING MAVJUD HOLATI TAHLILI. *Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi*, (10), 480-485.
7. Xaitov, A. (2023). BO 'LAJAK O 'QITUVCHILARDA AKMEOLOGIK POZITSIYANI SHAKLLANTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNING MAZMUNI VA MOHIYATI. *TISU ilmiy tadqiqotlari xabarnomasi*, 1(2), 164-168.
8. OGLI, X. A. A. (2023). DEVELOPMENT OF ACMEOLOGICAL POSITION IN FUTURE TEACHERS AS A PEDAGOGICAL PROBLEM. *European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies*, 3(05), 219-222.
9. Хайтов, А. (2023). СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ РАЗВИТИЯ АКМЕОЛОГИЧЕСКОЙ ПОЗИЦИИ У СТУДЕНТОВ. *Экономика и социум*, (3-2 (106)), 731-734.
10. Xaitov, A. A. (2023). CONTENT OF DEVELOPMENT OF ACMEOLOGICAL POSITION IN STUDENTS. *Экономика и социум*, (6-1 (109)), 511-514.
11. Khaitov, A. (2022). TECHNOLOGY FOR THE DEVELOPMENT OF ACMEOLOGICAL POSITION AMONG FUTURE TEACHERS. *Академические исследования в современной науке*, 1(20), 53-56.